

Brojler csirke hizlalás ökonómiai helyzete Magyarországon

Szóllósi László

Debreceni Egyetem Agrár- és Műszaki Tudományok Centruma,
Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar,
Vállalatgazdaságtani és Marketing Tanszék, Debrecen
szollosi@agr.unideb.hu

ÖSSZEFOGLALÁS

A tanulmány célkitűzése a brojlercsirke ágazat nemzetközi és hazai helyzetének rövid ismertetését követően szekunder adatgyűjtésre alapozva bemutatni annak ökonómiai viszonyait Magyarországra vonatkozóan, majd primer adatgyűjtésre támaszkodó üzemtani kalkulációs modell segítségével vizsgálni a nemzetközi szinten is versenyképes hatékonysági mutatókkal rendelkező termelő vállalkozások költség-, árbevétel-, illetve jövedelemviszonyait.

Az elemzés alátámasztja azt a tényként kiemelhető helyzetet, amely szerint a magyar baromfiágazat nemzetközi versenyképessége romlott az utóbbi években. Ennek egyik nem elhanyagolható oka az ágazatban fennálló tartósan alacsony jövedelmezőség, ami nemcsak a gyengébb hatékonysági mutatókkal termelő, de a magasabb termelési színvonalal rendelkező üzemek esetében is megfigyelhető. Az alacsony jövedelemtermelő képesség hátterében az egyes vállalkozások technológiai színvonalában, s ezen keresztül a természetes hatékonysági mutatókban megfigyelhető hiányosságok mellett az output és input árak – elsősorban a takarmányár – kedvezőtlen alakulása is nagy szerepet játszik.

Kijelenthető, hogy az adott piaci körülmények között realizálható jövedelem tekintetében meghatározó jelentőséggel bír azon műszaki-technológiai fejlesztések megvalósítása – és egyúttal ezek nemzetközi tendenciáknak megfelelő továbbfejlesztése –, amelyek közvetlenül vagy közvetve befolyásolják a termelés természetes értelemben vett hatékonyságát, s ezen keresztül a brojler hizlalás költségeinek alakulását.

Kulcsszavak: brojlercsirke hizlalás, gazdasági elemzés, költség szerkezet, jövedelmezőség

SUMMARY

The purpose of this study is to present economic circumstances of Hungarian broiler sector based on secondary data after brief introduction of international and home situations. Then it analyzes costs, revenues and profit relationships of producers, which has competitive efficiency indicators and high standard production based on a model created on the basis of primary data.

The paper confirms the Hungarian poultry sector international competitiveness falling. One important reason of this situation is the low profitability in the sector, which is typical of both farms produce under worse efficiency indicators and high standard producers. Beside lack of technological standards and efficiency, adverse trend of output and input price – mainly feed price – impact low profitability.

Realization of technological developments and improvements according to international tendency, which affect directly or indirectly the efficiency and costs of broiler fattening are determining in point of realizable profit.

Keywords: broiler fattening, economic analysis, costs structure, profitability

BEVEZETÉS

Az utóbbi időben egyre gyakrabban találkozunk olyan közleményekkel, melyek a magyar baromfiágazat, ezen belül is a vágócsirke vertikum aktuális problémáival foglalkozik. Tény, hogy a magyar baromfiágazat legfőbb problémája az ágazat nemzetközi versenyképességének romlása, melynek következményei többek között a nemzetgazdasági problémák, a nem konvertálható munkanélküliség növekedése, az eszköz oldalról a költségremanencia, illetve a takarmányipar kihasználatlansága. Mindezt az ágazat hazai és nemzetközi piaci kiszolgáltatottságának növekedése és az ágazatban tapasztalható objektív versenyhátrányok megléte okozta. Ez utóbbi a versenytársakhoz képest tartósan alacsony jövedelmezőségnek, a technológiai színvonalban tapasztalható lemaradásnak, a korszerű tudás, illetve az ágazati stratégia hiányának tulajdonítható (Szóllósi és Nábrádi, 2007).

A tanulmány célja e problémakör egyik elemének, a brojlercsirke hizlalás jövedelemviszonyainak elemzése, érintve az ide kapcsolódó területeket is. A részletes célkitűzés az ágazat nemzetközi és hazai helyzetének rövid ismertetését követően szekunder adatgyűjtésre alapozva bemutatni annak ökonómiai viszonyait Magyarországra vonatkozóan, majd primer adatgyűjtésre támaszkodó üzemtani kalkulációs modell segítségével vizsgálni a nemzetközi szinten is versenyképes hatékonysági mutatókkal rendelkező termelő vállalkozások költség-, árbevétel-, illetve jövedelemviszonyait.

A BAROMFIÁGAZAT NEMZETKÖZI ÉS HAZAI HELYZETE

A világ baromfihús termelése és ezzel párhuzamosan a fogyasztás is az utóbbi két évtized alatt dinamikus fejlődött. A növekedés éves üteme 3-6% között alakult, mely meghaladja bármely más állattenyésztési ágazat eredményét. Ennek a kiugróan magas fejlődésnek több oka is van. A termelés oldaláról ez egyrészt biológiai (magas szaporaság és növekedési erély, rövid termelési periódusok), másrészt gazdasági (kedvező technikai és gazdasági hatékonyság, iparszerű termelési rendszerek terjedése) okokkal magyarázható (Kalmár, 2003). A folyamatos növekedés a fogyasztás tekintetében elsősorban a fogyasztói szokások változásának

köszönhető (váltás a vörös és fehér húsok között, új étkezési szokások, növekvő jövedelem, alacsony szénhidrát tartalmú táplálkozás, konyhakész termékek és gyorsbűfő hálózatok előtérbe kerülése) (Kalmár, 2003; Németh és Varga, 2004).

Az ENSZ Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezetének (FAO) becslése szerint 2006-ban a világ összes hústermelésének (265 millió tonna) mintegy 31%-át (82 millió tonna) a baromfihús tette ki. A '80-as években ez mindössze 25 millió tonna volt. Ezzel jelenleg a 2. helyen áll a sertéshús (39%) mögött, az utóbbi években megelőzve a marha- és borjúhúst (23%). Az előrejelzések szerint 2015-re a termelés elérheti a 101 millió tonnát, 2030-ra pedig akár meghaladhatja a 140 millió tonnát is (Bruinsma, 2003; Popp, 2007).

A FAO adatai alapján megállapítható, hogy a termelt mennyiség tekintetében vezető helyen áll az USA (23%), továbbá figyelemre méltó Kína (18%), EU-25 (14%) és Brazília (11%). Az utóbbi évekbeli növekedés tekintetében Kína és Brazília tűnik ki.

Az EU-25 baromfihús termelése 2006-ban elérte a 11 millió tonnát. A baromfihús-termelés több mint 70%-át a csirkehús, 18%-át a pulykahús, és 4%-át a kacsahús teszi ki. A liba-, illetve a gyöngyöshús aránya jelentéktelen (Popp, 2007).

A Baromfi Terméktanács adatai alapján Magyarországon a baromfihús-termelés 2006-ban 427 ezer tonna (2005-ben 457 ezer tonna) volt, melynek 53%-a csirkehús, 30%-a pulykahús, 7%-a kacsahús és 10%-a libahús. Meg kell jegyezni, hogy az Európai Unióhoz történő csatlakozásunk után egyedül a baromfiágazat volt képes növelni kibocsátását, ezzel megtartva az állattenyésztésen belüli pozícióját (Varga, 2007).

A KSH (2007) adatai alapján is kijelenthető, hogy az ágazat kiemelt jelentőségű az állattenyésztési ágazatok közül, hiszen az összes vágóállat-termelésünk mintegy 40-43%-át adja a vágóbaromfi előállítás.

Az EU-25 tagországaiban a fejenkénti baromfihús-fogyasztás 2006-ban 23-24 kg volt. Magyarországon a baromfihús fogyasztása 2004-ben és 2005-ben évi 10%-kal növekedett, 2006-ban a madárinfluenza miatt megtorpant. Ennek ellenére a hazai összes húsfogyasztásnak több mint 40%-a baromfihús, mely egy főre vetítve évente 32 kg. Ez nemzetközi összehasonlításban kiemelkedően magas arány (az EU-25 átlagában a baromfihús fogyasztás az összes húsfogyasztás 25%-át teszi ki) (Popp, 2007). Az egyes baromfifajok tekintetében a hazai egy főre jutó húscsirke fogyasztás évente 18,8 kg körül alakul. Egyéb tyúkféléből 1,5 kg-ra, a pulykából 8 kg-ra, kacsából 2,5 kg-ra, és libából 1,2 kg-ra becsülhető (Földi, 2007).

A hazai baromfiállomány alakulását erőteljes ingadozások jellemezték az elmúlt 20-25 éves periódusban. Az 1993. évi drasztikus állománycsökkenést követően lassú növekedés figyelhető meg, azonban több alkalommal is jelentősebb visszaesés következett be (Keszti, 2005). A 2000. évi mélypont után ismét növekedett az állományi létszám, mely az utóbbi két évben

(2005-2006) csökkenni kezdett. A hazai baromfiállomány közel 80%-át a tyúkfélék teszik ki, melynek létszáma napjainkban a '80-as évekbeli állomány mindössze 50%-a. Ezzel szemben a legnagyobb növekedés a pulykaágazatban tapasztalható az állományi létszám tekintetében, mely 2004-re megnégyszereződött. A kacsá- és a libaállomány körülbelül kétszeresére növekedett (1. táblázat).

1. táblázat

A baromfiállomány alakulása Magyarországon (1000 db)

Év(1)	Tyúkféle(2)	Liba(3)	Kacsa(4)	Pulyka(5)	Össz.(6)
1980	61269	941	1350	1002	64562
1990	52821	2125	1868	1750	58564
1995	33906	1385	1806	1285	38382
2000	25890	1226	2269	1859	31244
2003	34343	2009	3443	3251	40909
2004	37502	2801	2709	4256	47268
2005	32814	2127	2797	3592	41330

Forrás: FAO(7)

Table 1: Trend of poultry in Hungary

Year(1), Chicken(2), Goose(3), Duck(4), Turkey(5), Total(6), Source(7)

A világ csirkehús termelésének közel kétharmadát az Egyesült Államokban, Kínában, Brazíliában és az Európai Unióban állítják elő. Hazánk a világ csirkehús termelésének alig 0,4%-át adja (FAO).

Magyarországon a csirkehús-termelés kizárólag hazai alapanyagokból történik. Import a csirkehús esetén figyelhető meg, melynek eredményeként jelentős csirkehús termék érkezik nyomott áron hazánkba, nehezítve a magyar termékek értékesítését, ezen keresztül csökkentve az ágazat versenyképességét. A 2. táblázatban is megfigyelhető az export fokozatos csökkenése, mely a belföldi fogyasztás növekedésének is betudható. Tendenciáját tekintve elmondható, hogy a hazai termelés kis mértékben növekszik, a fogyasztás nagyobb mértékű növekedésének köszönhetően csökken a külkereskedelmi egyenlege az ágazatnak (Popp, 2007).

2. táblázat

Csirkehús kereskedelem alakulása

Év(1)	Belföld(2)		Export(3)		Összesen(4)
	tonna(5)	%	tonna(5)	%	
1995	81492	59	56057	41	137549
2000	106249	76	33574	24	139823
2003	130128	83	27381	17	157509
2004	146063	85	26754	15	172817
2005	155326	87	22718	13	178044
2006	149726	90	17341	10	167067

Forrás: Baromfi Termék Tanács ágazati adatok(6)

Table 2: Trade of chicken meat

Year(1), Home market(2), Export(3), Total(4), Ton(5), Source: Hungarian Poultry Product Board's facts(6)

A MAGYAR BROJLERCSIRKE ÁGAZAT ÖKONÓMIAI HELYZETÉNEK MEGÍTÉLÉSE

Az ágazat jövedelmezőségét meghatározó tényezők alakulása

A hazai baromfiágazat nemzetközi versenyképességének romlása mögött két alapvető probléma húzódik meg. A jelenlegi helyzet kialakulásának oka egyrészt a hazai és nemzetközi piaci kiszolgáltatottság utóbbi években bekövetkezett növekedésében, másrészt az ágazatban tapasztalható objektív versenyhátrányok meglétében keresendő (Szöllösi és Nábrádi, 2007). Ez utóbbi két főbb okra vezethető vissza: a versenytársakhoz képest tartósan alacsony jövedelmezőség, ezzel párhuzamosan a fejlesztések hiánya, technológiai lemaradás, alacsony megújulás a termelésben és a feldolgozásban. Ezenkívül okként említhető még a korszerű tudás-, illetve az ágazati stratégia hiánya. Popp (2007) megfogalmazása szerint: „A nemzetközi versenyképesség romlása csak részben vezethető vissza hazai hibákra, hiányosságokra, noha szerepük továbbra sem lebecsülendő. A jövő esélyeit mindinkább objektív versenyhátrányok árnyékolják be.”

A hazai baromfiszektor az 1960-as évektől az 1980-as évek végéig dinamikusan fejlődött. A jelenleg használt telepek 3/4-e ebben az időszakban létesült. Az ágazat 1990-es évek elejét jellemző termelés-csökkenésével párhuzamosan drasztikusan lecsökkent az új beruházások száma. Ennek a ténynek köszönhető, hogy napjainkban a férőhelyek közel 40-45%-ának műszaki állapota alacsony színvonalú, mely nem felel meg a versenyképes termelés feltételeinek (Keszi, 2004).

Erdész F-né és munkatársai (2004), illetve Hadfalvi (2007) is osztják azt a véleményt, mely szerint a szükséges beruházások, rekonstrukciók és korszerűsítések az elmúlt évtizedben többnyire elmaradtak. A telepek jelentős hányada elavult, korszerűtlen, csak részben képes megteremteni a genetikai potenciál kihasználása szempontjából optimális feltételeket.

Az Európai Unióhoz történő csatlakozásunk után a baromfitartás gazdasági környezete teljes mértékben megváltozott. A piaci lehetőségek bővülésével párhuzamosan megjelenő piaci verseny kényszere miatt elkerülhetlenné vált a gyors műszaki fejlesztés. A hazai és világszerte verseny által diktált állandó fejlesztési kényszerrel, újabb és újabb piaci kihívásokkal is szembe kell nézniük a termelőknek (Hadjalvi, 2007). A minél hatékonyabb termék-előállítását segítő műszaki fejlesztések mellett sok esetben problémát jelent a fokozott ráfordításokkal járó környezetvédelmi, állategészségügyi és állatjóléti előírásoknak való megfelelés is (Földi, 2007; Hadfalvi, 2007), melyet súlyosbít az a körülmény, hogy „a tudatos és módszeres csatlakozási felkészülés elmulasztása inkább a versenytársakat fogja helyzetbe hozni” (Popp, 2007).

A továbbiakban áttekintem a jövedelmezőség alakulására ható tényezőket. A vállalkozások által

elérhető jövedelem függ az árbevétel, a termelési költségek, illetve az igénybe vehető támogatások alakulásától. Megállapítható, hogy az árbevételt meghatározó értékesítési ár, a termelési költség, illetve a támogatások az ágazat tekintetében negatívan alakultak az elmúlt évek során, melyet a következők is alátámasztanak.

A versenytársakhoz képest viszonylag magas önköltség a gyengébb természetes hatékonysági mutatóknak, az emelkedő inputáraknak, illetve a magas hatósági díjaknak köszönhető. További problémaként megemlíthető az optimálishoz képest relatíve alacsony üzemméret is.

Kijelenthető, hogy nincs érdemi közeledés a versenytársakhoz az olyan hatékonysági mutatókban, amelyek egyrészt a vállalkozásokon, a szakemberek képzettségén, másrészt a berendezéseken, a technológiai elemek korszerűsítésén múlik. Ez utóbbi is vállalkozói képességtől, döntéstől függ, noha az ágazat általános közgazdasági környezete, sőt az irányítási, szabályozási közeg is hatást gyakorolhat rá. Mindezek eredményeként a hazai vágócsirke termelésben a mérvadó európai versenytársakhoz képest magas az elhullási arány, s továbbra is legalább 0,2 kg/kg-mal magasabb a fajlagos takarmány-felhasználás. Meg kell azt említeni, hogy a relatív magasabb takarmány-felhasználásban sok esetben a takarmányok beltartalmi hiányosságai is szerepet játszanak. A baromfitartók egyes csoportjai között még mindig kimutatható a technikai felszereltségben, a szakmai munka színvonalában, a hatékonysági mutatókban, következésképpen az önköltségben és a jövedelmezőségben létező eltérés (3. táblázat) (Popp, 2007).

3. táblázat

A vágócsirke-termelés természetes hatékonysága 2004-ben

Országok(1)	Vágási tömeg (kg)(2)	Takarmány-felhasználás (kg/kg)(3)	Elhullás (%) (4)
Hollandia(5)	2,12	1,74	3,6
Németország(6)	1,92	1,75	3,8
Franciaország(7)	1,96	1,87	3,8
Egyesült Kir.(8)	2,33	1,85	3,8
Lengyelország(9)	2,25	1,85	4,0
Magyarország(10)	*2,08	*1,99	**4,9

*2005. évi adat (AKI tesztüzemi adatai alapján, országos átlag)(11)

**2002. évi adat (Baromfi Termék Tanács felmérése)(12)

Forrás: Popp, 2006(13)

Table 3: Efficiency of chicken meat production in 2004

Countries(1), Slaughter weight(2), Feed conversion rate(3), Mortality(4), The Netherlands(5), Germany(6), France(7), United Kingdom(8), Poland(9), Hungary(10), 2005. facts(11), 2002. facts(12), Source(13)

A termelés természetes paramétereinek javítása érdekében, ahogy azt már az előzőekben is kiemelttem, a technikai-technológiai fejlesztések elkerülhetetlenek, ennek viszont akadálya az általános tőkehiány, mely az ágazatot évek óta egyre nagyobb mértékben sújtja (Keszi, 2004). A kedvezőtlen helyzet mérséklésében az

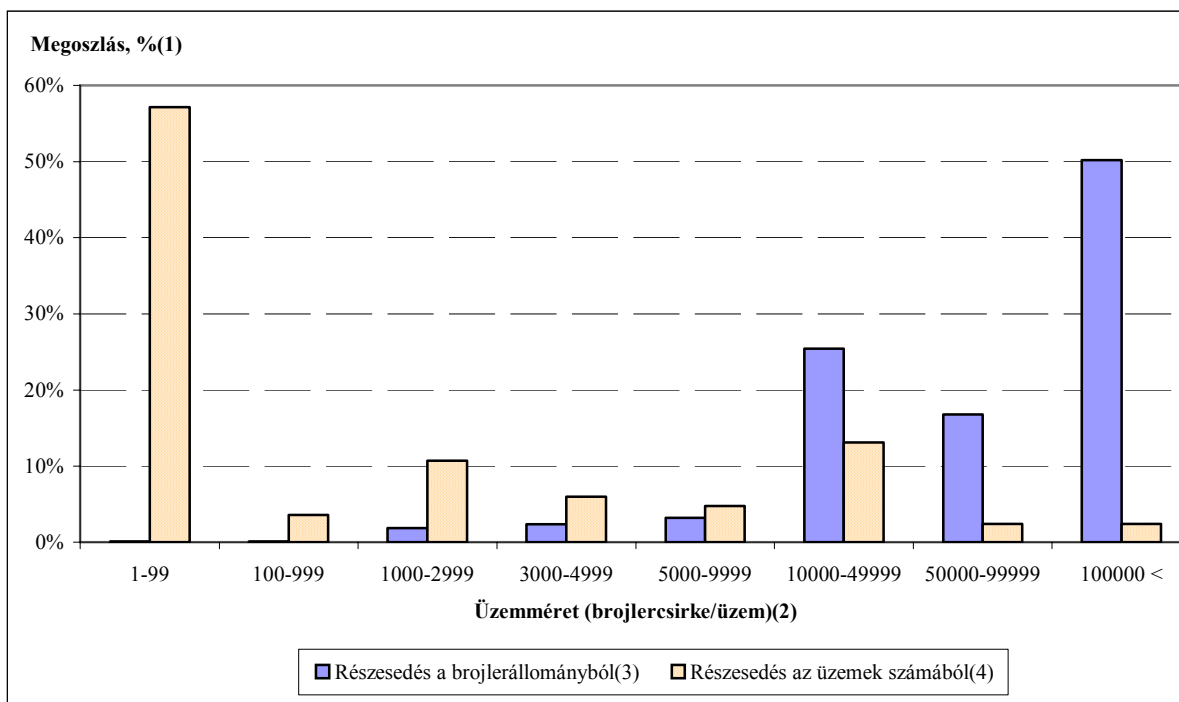
EU-csatlakozásunk következtében megnyíló támogatási lehetőségek nagymértékben szerepet játszhattak, illetve játszhatnak a jövőben is.

Osztom Keszi (2004) véleményét, mely szerint a jövedelmezőség tekintetében elsősorban a nagyobb állománykoncentrációjú, megfelelő technológiai háttérrel rendelkező termelők tekinthetők hatékonyabbnak. Ennek értelmében kizárólag a versenyképes üzemek jövedelmezősége javulhat, így a piacon való maradásuk megoldott. Ezekkel szemben a kisebb, veszteséges, versenyképtelen

üzemek bezárása a jövőben is elkerülhetetlen.

A szétaprózottságot mutatja, hogy az üzemek közel 60%-a 1 000 brojlernél kevesebbet nevel, de a csirkeállomány csupán 0,2%-a tartozik ebbe a kategóriába. Az üzemek közel 18%-a nevel 10 000-nél több baromfit, ami az összes előállított brojlercsirke 92,4%-a, mely kedvező a koncentráció tekintetében. Ezzel szemben a nagyinak számító és Keszi (2005) megfogalmazása alapján talán életképesnek nevezhető üzemek száma (>50 000) csupán 4,8% tulajdonát képezi (1. ábra).

1. ábra: A hazai brojler-állomány üzemméret szerinti megoszlása (2005)

Forrás: Saját szerkesztés EUROSTAT adatai alapján(5)

Figure 1: Poultry by size of the farms (2005)

Share(1), Farm size (broilers/holding)(2), Share from broilers(3), Share from farms(4), Source: own making based on Eurostat's facts(5)

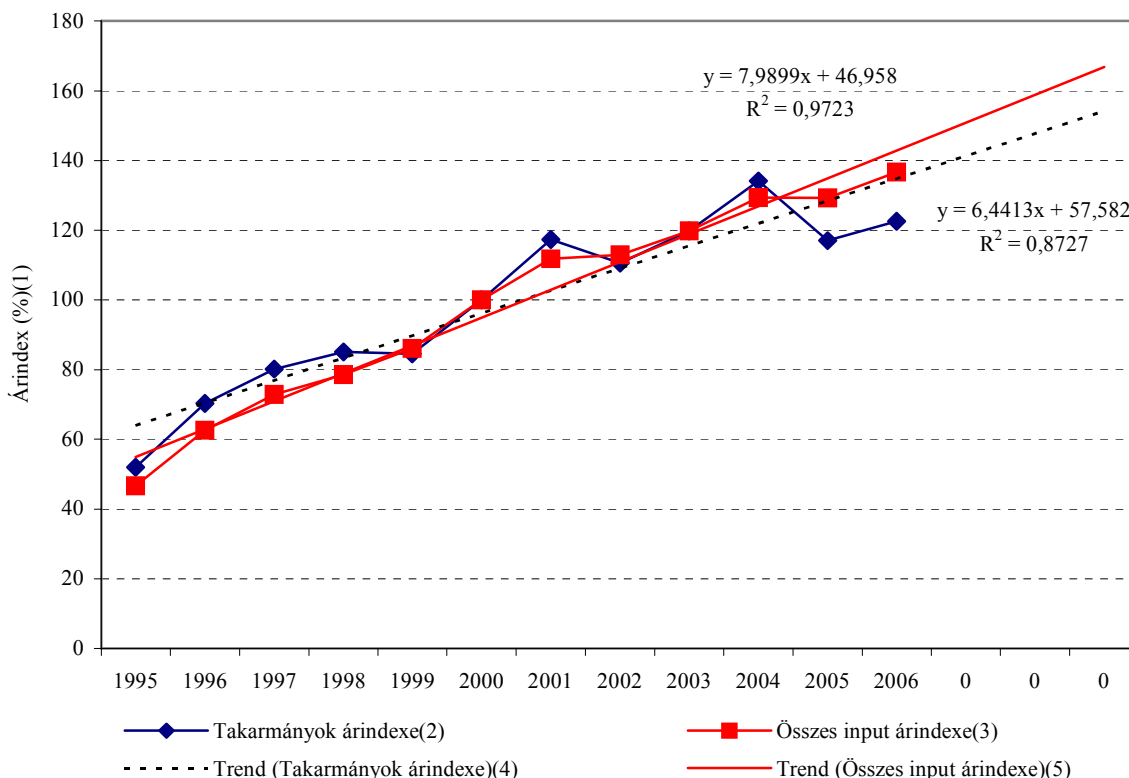
Az elaprózott telepméret kedvezőtlen a gazdaságos termelés szempontjából, mivel a kis állományméret gazdaságtalan a modern technológiai berendezések alkalmazásához. A nem megfelelő technológia pedig előidézője a rosszabb hizlalási paramétereknek (hosszabb hizlalási idő, alacsonyabb értékesítési átlagsúly, fajlagos takarmány-felhasználás), hiszen napjainkban a hízóalapanyagok környezettel, illetve technológiával szembeni elvárásai mind magasabbak, s a legkisebb hiányosságok is jelentős hozamcsökkenést idézhetnek elő. Ezen a téren változások várhatók, s a kedvezőtlen üzemméretű, rosszabb mutatókkal termelő vállalkozások rendre kiszorulnak a termelésből, s ebbe a kategóriába tartozó telepek számának jelentős csökkenése valószínűsíthető (Keszi, 2004; Popp, 2007). A hatékonyság alakulásával is összefüggő korszerű szakmai tudás hiánya közvetlen objektív versenyhátrányként is említhető. Bárány (2007) megfogalmazása szerint

„Szakmai tudásunk 1995-2000 évek szintjén megrekedt, menedzsmenttudásunk 15-20 évvel ez előtti szinten van”. Mindehhez hozzájárul az a tény, hogy Magyarországon a baromfiipar – tenyésztés, termelés, feldolgozás – területén nincs, vagy alig van szakember utánpótlás.

Az előzőekben említettekén túl a következő évek legnagyobb kihívása nemcsak a baromfiágazatnak, de az egész magyar állattenyésztésnek a takarmány- és energiaárak drasztikus emelkedése. Ezt igazolja a 2. ábra, mely a hazai állattenyésztésben felhasznált takarmányok és az összes input árindexének alakulását mutatja, kiegészítve 2009-ig előrejelzést is tartalmazó trendfüggvénnyel.

Megállapítható, hogy a '90-es évek közepétől folyamatosan, évente mintegy 8%-kal növekedtek az állattenyésztésben felhasznált inputok árai. Ezt összevetve az állattenyésztési outputárak növekedésével (4,3%) (EUROSTAT), kedvezőtlen helyzet mutatható ki.

2. ábra: Az állattenyésztésben felhasznált takarmányok és az összes input árindexének alakulása Magyarországon (2000=100%)

Forrás: Saját szerkesztés EUROSTAT adatai alapján(6)

Figure 2: Price indices of the means of agricultural production, animal feeding stuffs and total input (base 2000=100%)

Price indices(1), Animal feeding stuffs(2), Input total(3), Trend (Animal feeding stuffs)(4), Trend (Input total)(5), Source: own making based on Eurostat's facts(6)

A baromfiágazatban felhasznált takarmányok árát nagymértékben befolyásolja, hogy fehérjéből (szója) Magyarország kiszolgáltatott helyzetben van, illetve a korábban alacsony kukoricaárak növekedése prognosztizálható a bioetanol-gyártás felfutásának következtében, hiszen az alapanyag (kukorica) árakat elsősorban a bioetanol és a biodízel gyártók fogják meghatározni a jövőben (Popp, 2007; Bárány, 2007). Mindezt súlyosbítja az idei évben tapasztalt időjárás anomáliáknak köszönhető kínálatcsökkenés is.

A takarmányárak alakulása (3. ábra) feltétlenül figyelemreméltó, 2006. év második felétől meredeken emelkedtek, bár a 2003-2004. évi szintet nem érték el. Az áremelkedés folyamata nem fejeződött be, a 2007. évben folytatódott, melyet a 2007. év második felétől ugrásszerű áremelkedés követett.

A takarmányköltség meghatározó jelentőségű az előállítási költség alakulásában, s mivel az ágazatra a vásárolt takarmányok a jellemzőek, ezért várható, hogy a termelők kiszolgáltatottsága a takarmányforgalmazók irányába a későbbiekben is megmarad (Keszi, 2005).

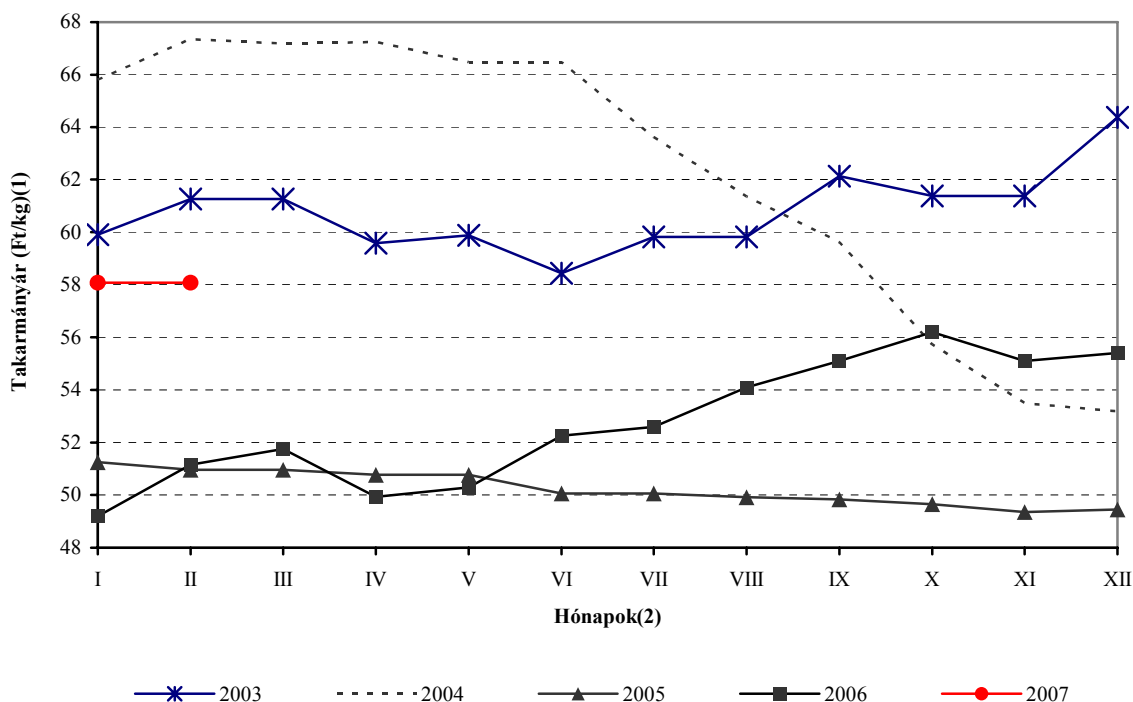
A takarmányárak drágulását elsősorban három tényező okozza a világpiacon változások hatására. Egyrészt a nagy termelői körzetekben terméscsökkenés tapasztalható, másrészt Kína és

India egyre növekvő takarmányigénye (bővülő állattenyésztés) figyelhető meg, aminek velejárója a növekvő hústermelés és a belső húsfogyasztás emelkedése. Harmadik okként megemlíthető a bioetanol gyártás kiterjedése (Földi, 2007).

Ezen kívül Popp (2007) véleménye szerint a jövőben a hatósági díjak drasztikus növelésére lehet számítani, melyek a termelési költségen belül egyre nagyobb hányadot tesznek ki. Nemzetközi összehasonlításban a hatósági díjak vélhetően magasabbak lesznek Magyarországon, mint más EU tagállamban.

A termelési értékre ható tényezők közül az egyik legfontosabb a mindenkori felvásárlási ár alakulása. A felvásárlási árak tendenciája (4. ábra) az előző grafikonhoz hasonlóan alakul, azok ugyanis kis késéssel követték, követik a takarmányárakat. Ennek megfelelően 2006. közepétől emelkedő felvásárlási árát láthatunk, ami 2007. elejére elérte a 180 Ft/kg-ot. 2006. májusban ez az érték mindössze 166 Ft/kg volt. A friss egész csirkének a belföldi nagykereskedelmi árban, illetve a fogyasztói árakban szintén megfigyelhető ez az emelkedő tendencia. Ugyanakkor a fogyasztói ár dinamikusabban emelkedik, mint a felvásárlási ár (Földi, 2007), melyben valószínűleg a 2006. szeptember 1-től megemelt ÁFA kulcs játszik szerepet.

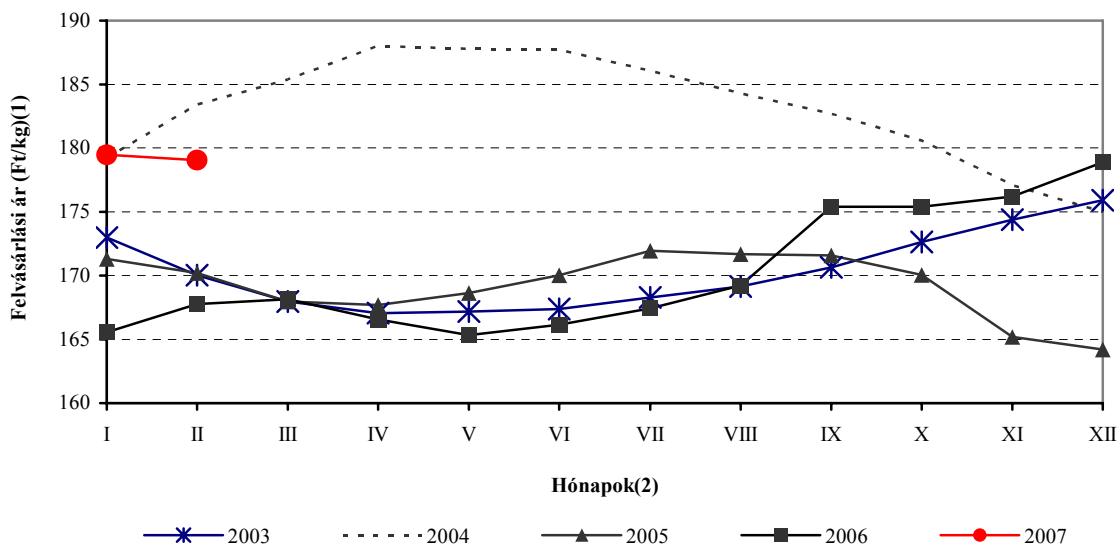
3. ábra: Csirke takarmányár (nevelőtáp) alakulása 2003-2007

Forrás: Földi, 2007(3)

Figure 3: Chicken feed price (grower) 2003-2007
Feed price (HUF/kg)(1), Months(2), Source(3)

4. ábra: Csirke felvásárlási ár alakulása 2003-2007

Forrás: Földi, 2007(3)

Figure 4: Chicken purchase price 2003-2007
Purchase price (HUF/kg)(1), Months(2), Source(3)

A baromfi-hús értékesítési ára erősen ingadozik a kereslet-kínálat függvényében. A termelők alapvető érdeke, hogy minél magasabb értékesítési árat érjenek el, viszont a feldolgozók érdeke ezzel éppen ellentétes, hiszen a vágócsirke a

termelőszférában végtermék, míg a feldolgozószférában alapanyagként jelenik meg. Ugyanakkor az árak változására a nemzetközi trendek, valamint a sertéshús árváltozása is erőteljes hatással van (Keszi, 2005).

Az alacsony értékesítési árak kialakulásához és tartós stagnálásához hozzájárult a madárinfluenza következtében kialakult fogyasztói pánik, továbbá a sertéshús – mint helyettesítő termék – ára az utóbbi években csökkent, illetve kereskedelmi nyomás és kereskedelmi anomáliák tapasztalhatók a feldolgozók és a kereskedelem között. Ez utóbbi a kereskedelmi koncentrációnak, illetve az egyes kereskedelmi partnerek közötti megfelelő együttműködés hiányának ítéltető. Kereskedelmi anomáliák alatt Tóthné (2007) megfogalmazása szerint a kereskedői és gyártói oldal között lévő aszimmetrikus érdekérvényesítés, a beszerzési ár alatt történő értékesítés, a fizetési határidő törvényileg rögzített mértékének megkerülése, a beszállítók által fizetett díjak, a kötbér, az elmaradt haszon megtérítése, illetve a „mindenki versenyez mindenkivel a magyar kereskedelemben” érthető.

Az Agrárgazdasági Kutatóintézet (AKI) számításai alapján kijelenthető, hogy támogatások nélkül a brojler ágazat jövedelmezősége átlagosan veszteséges marad az elkövetkezendő években (Udovecz és Popp, 2006). Ezzel összefüggésben problémát jelent az a körülmény, hogy az ágazat szinte „támogatás nélkül maradt” (Erdélyi, 2007), hiszen az 1990-es rendszerváltáskor a földhasználat és az állattenyésztés nagyrészt kettévált, és ezáltal a jelenlegi támogatási rendszer keretében nyújtott területalapú támogatás szinte teljes egészében a növénytermesztő vállalkozásokhoz kerül.

A 4. táblázat a brojler-ágazat főbb ökonomiai adatait ismerteti 2005-2006. évek vonatkozásában.

4. táblázat

**A brojlercsirke ágazat főbb ökonomiai adatai
2005-2006. évben**

Megnevezés(1)	2005	2006	2006/2005 (%)
Kikeltetett napos (ezer db)(2)	138769	131430	94,7
Napos ár (Ft/db)(3)	68,5	67,7	98,8
Felvásárlás ¹ (tonna)(4)	235410	222674	94,6
Belföldi értékesítés ² (tonna)(5)	155326	149726	96,4
Export ² (tonna)(6)	22718	17341	76,3
Takarmányár (nevelőtáp) (Ft/kg)(7)	50,25	52,76	105,0
Felvásárlási ár (Ft/kg)(8)	169,2	170,2	100,6

Megjegyzés: ¹ élősúly; ² vágott súly(9)

Forrás: Baromfi Termék Tanács ágazati adatok(10)

Table 4: Main economic facts of broiler sector in 2005-2006
Denomination(1), Hatcheries (thousand head)(2), Chick price(3), Purchase (ton)(4), Home market (ton)(5), Export(6), Feed price (grower) (HUF/kg)(7), Purchase price (HUF/kg)(8), Comment: ¹liveweight; ²carcass weight(9), Source: Hungarian Poultry Product Board's facts(10)

Az adatokból kitűnik, hogy mind a keltetés, mind a termelés, ezen keresztül pedig a felvásárlás is csökkent. Drasztikusabb visszaesés az exportban tapasztalható, melynek hátterében a hazai fogyasztás nagyobb mértékű növekedése tudható. Ezen kívül meg kell azt jegyezni, hogy a vágócsirke felvásárlás

2003 óta folyamatos csökkenést mutat. A csökkenés hátterében részben az EU által előírt tartási körülmények szigorodása áll, melyhez nem minden termelő tudott kellőképpen alkalmazkodni, s így a termelés feladására kényszerült. Emellett a csatlakozás után, az új egységes piacon a csirketermelők számára komoly konkurenciát jelentett az olcsó importcsirke megjelenése hazánkban.

Az ágazat költség- és jövedelemviszonya

Az alábbi táblázatban (5. táblázat) megfigyelhető a csirkehízalás költségének és jövedelmének alakulása 2004-2006 között a piac-meghatározó gazdaságok adatai alapján.

5. táblázat

**A csirkehízalás (élősúly) költsége és jövedelme a
piac-meghatározó gazdaságokban
(Mértékegység: Ft/kg)**

Megnevezés(1)	2004	2005	2006
Értékesítési átlagár(2)	191,25	189,17	176,11
Termelési érték(3)	195,42	191,22	182,83
Termelési költség(4)	199,04	190,79	180,25
Alapanyag költség(5)	37,17	37,62	35,39
Takarmányköltség(6)	121,13	114,03	113,35
Ágazati eredmény(7)	-3,63	0,43	2,58

Forrás: Béládi és Kertész, 2006, 2007(8)

Table 5: Costs and income of chicken fattening (live weight) in private farms (Units: HUF/kg)

Denomination(1), Average sale price(2), Production value(3), Production cost(4), Livestock cost(5), Feed cost(6), Net profit(7), Source(8)

Ahogy azt már az előzőekben is érintettem, a takarmányköltség meghatározó a csirkehízalás költségeinek, ezen keresztül annak jövedelmének alakulásában. Az adatok alapján megállapítható, hogy a takarmányköltség mintegy 59-63%-a az előállítási költségnek. Ennek értékét befolyásolják a takarmány-felhasználással kapcsolatos hatékonysági mutatók, illetve a mindenkori takarmányárak alakulása. A Tesztüzemi adatok alapján megállapítható, hogy a vizsgált időszakban csökkentek a takarmányköltségek, köszönhetően a 2004. és 2005. évi gabona rekordtermés miatti alacsonyabb takarmányáraknak.

A naposbaromfi beszerzési ára a baromfihízalás második legjelentősebb költségtényezője, a brojler-ágazat esetén 18-20%-a az önköltségnek, ami azt jelenti, hogy egy kilogramm végtermékre vetítve a naposcsibe költsége 35-38 Ft/kg.

Az önköltség alakulásában két tényező játszik meghatározó szerepet: egyrészt az összes termelési költség, másrészt a vele előállított hozam. A költségek ingadozásának függvényében az önköltség is változott az egyes évek között.

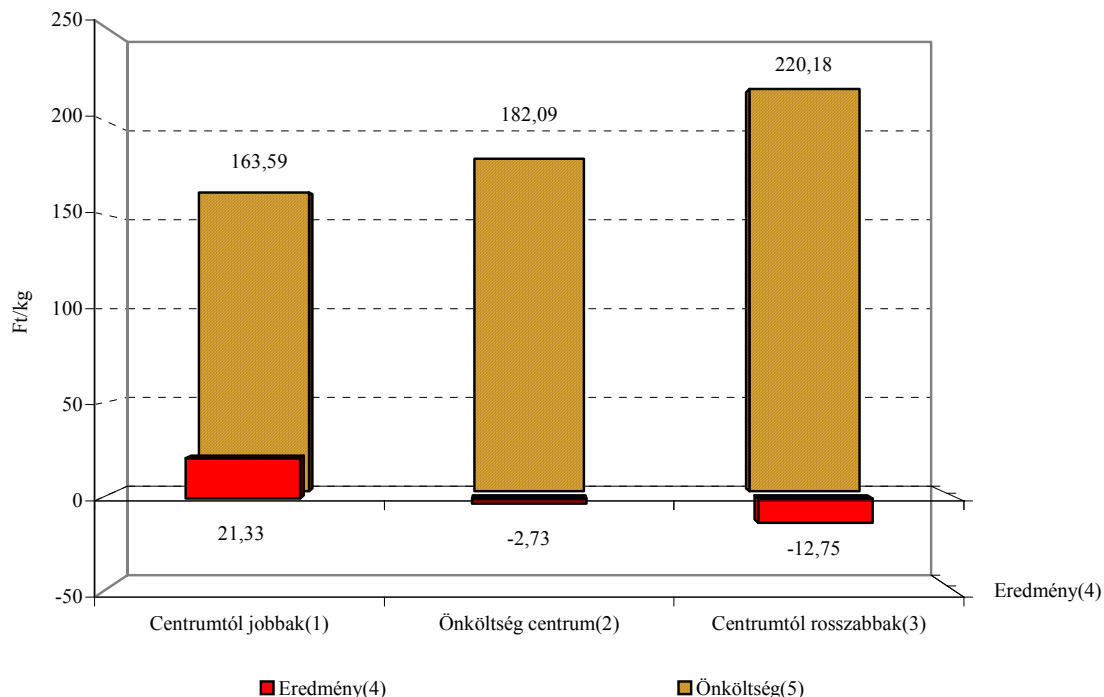
Az 5. táblázat adatai alapján megállapítható, hogy a vizsgált időszakban az ágazati jövedelem növekedett. Míg a három év vonatkozásában a 2004. év veszteséges volt, addig a 2006. év már

nyereséget mutatott. Ezzel szemben az Agrárgazdasági Kutatóintézet (AKI) jövőre vonatkozó becslése azt mutatják, hogy a brojler-ágazat jövedelmezősége átlagosan veszteséges marad.

A 2005. évi tesztüzemi adatok elemzése alapján megállapítható, hogy a legrosszabb mutatókkal dolgozó vállalkozások rendre kiszorulnak a

termelésből. Tény, hogy a csirkehizlalásban az önköltség $\pm 10\%$ -os környezetében az átlagos érték 182 Ft/kg volt, míg az ennél jobbknál csak 163 Ft/kg, a rosszabbknál viszont 220 Ft/kg. Az is nyilvánvaló, hogy ezzel összefüggésben 2005-ben csak a legjobbak értek el nyereséget, a többiek pedig veszteséggel zárták az évet (5. ábra) (Popp, 2007).

5. ábra: A csirkehizlalás költség és jövedelem alakulása Magyarországon (piac-meghatározó gazdaságok, 2005)

Forrás: Popp, 2007(6)

Figure 5: Costs and income of chicken fattening in Hungary (Dominant farms, 2005)

Better than the center(1), Cost center(2), Worse than the center(3), Net profit(4), Unit cost(5), Source(6)

A brojler-termelők mezőnyének ez a differenciáltsága azonban már nem hasonlítható a csatlakozás előtti különbségekhez. A szelektációs hatásokra lényegében kialakult a professzionális hizlalók köre, a brojler-állománynak már 37%-a tartozik az önköltségi centrumhoz, s ugyancsak 37%-ot tesz ki a nagyon veszélyeztetettek aránya (Popp, 2007).

A 6. táblázatban a brojler hizlalás költség szerkezete figyelhető meg, mely a 2007. év első negyedévének állapotát tükrözi. Az adatok kalkulált átlagos önköltségi értékek, nyilván vannak ennél drágábban, illetve valamivel olcsóbban termelők is. Az biztos, hogy egy kilogramm élő súlyra vetítve 155 Ft körül alakul magának a takarmánynak és a napos csibének az együttes költsége, ami a költségek közel 77%-át teszi ki. A brojlercsirke hizlalás teljes önköltsége 190-200 Ft/kg körüli értéket mutat (Földi, 2007).

A költség szerkezetet vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a csirkehizlalás esetén legkiemelkedőbb költségelem a takarmány (azon belül is meghatározó a vásárolt takarmányok aránya), mely a költségek 60%-át teszik ki. Ezt követi az alapanyag

(naposcsibe) költség, mely közel 17% értéket képvisel a költség szerkezetben belül. A munkabér 3%-ot, az egyéb költségtétel összesen 17%-ot tesz ki az összes költségből.

6. táblázat

Brojler hizlalás önköltsége

Megnevezés(1)	Ft/kg(12)	%
Brojler naposcsibe(2)	34,35	17,2
Takarmányköltség(3)	119,94	60,2
Energia(4)	7,23	3,6
Gyógyszer, fertőtlenítő anyag(5)	4,14	2,1
Bérek(6)	6,03	3,0
Egyéb közvetlen költség(7)	2,70	1,4
Értékcsökkenési leírás(8)	5,55	2,8
Kamat(9)	4,19	2,1
Bérleti díj(10)	2,00	1,0
Teljes önköltség(11)	199,37	100,0

Forrás: Földi, 2007(13)

Table 6: Costs of chicken fattening

Denomination(1), Chick(2), Feed cost(3), Energy(4), Medicine, germicide(5), Wage cost(6), Other direct cost(7), Depreciation(8), Interest(9), Rent paid(10), Total costs(11), HUF/kg(12), Source(13)

MAGAS TERMELÉSI SZÍNVONALLAL RENDELKEZŐ ÜZEMEK GAZDASÁGI ELEMZÉSE

Az elemzés elvégzéséhez egy adott, korszerű brojler hizlaló teleppel rendelkező, magas termelési színvonalú, jó termelési mutatókkal rendelkező vállalkozás természetes adatait, technológiai jellemzőit mértem fel. Az output illetve az input árak meghatározásakor a 2007. év piaci árait vettem figyelembe. Az alapadatokat és az adott brojlersirke hizlaló telep technológiai jellemzőit felhasználva egy dinamikus működő üzemgazdasági modellt készítettem, melynek segítségével meghatároztam az adott feltételek mellett a brojler hizlalás üzemgazdasági viszonyait. Ki kell emelnem, hogy a vizsgálat célja nem az adott telep adatainak elemzése, hanem ezen adatokra alapozott üzemgazdasági modell eredményeinek értékelése.

Az üzemgazdasági modell felépítéséhez a következő technológiai adatokkal kalkuláltam. A termelés 10 db 1 000 m²-es istállóban folyik, amely hazai körülmények között optimálisnak tekinthető. A telepítési sűrűség 18 db/m², ennek megfelelően egy turnusban mintegy 180 ezer naposcsibe telepítése történik. A hizlalási idő hossza 42 nap, melyet 14 nap szerviz periódus követ. Ennek megfelelően egy év alatt 6,5 turnussal számolhatunk. Az elkészült csirke vágáskori tömege 2,1 kg, amely a hazai átlagnak megfelelő. A fajlagos takarmány-felhasználás 1,87 kg/kg. Ez az érték mintegy 6%-kal alacsonyabb a hazai átlagnál, amely a magasabb termelési színvonalnak köszönhető. Az elhullás 3,5%, amely hasonló az európai versenytársainknál realizálható értékekkel. A hozamok és a szükséges ráfordítások meghatározása részletes állományváltozási terv és termelési terv alapján készült. Ezen főbb technológiai mutatók mellett a 2007. évi árak figyelembevételével a 7. táblázatban szereplő költség-, árbevétel-, és jövedelemviszonyok kalkulálhatók. Ebben a táblázatban látható, hogy 1 kg brojlersirke előállításának közvetlen termelési költsége mintegy 194,7 forint, a termelési értéke 195 forint, és ezek alapján a jövedelem (fedezeti összeg) közel nulla forint. Ezek az értékek országos szinten az adott piaci és közgazdasági helyzet figyelembe vétele mellett „jóknak” ítéltetők.

Érdeemes megvizsgálni a költségszerkezet alakulását is, melyből kitűnik, hogy 1 kg élő súlyra vetítve közel 164 Ft a takarmány és a naposcsibe együttes költsége, ami a költségek több mint 80%-át teszi ki. A Földi (2007) által bemutatott költségszerkezethez képest magasabb takarmányköltség az idejében növekvő piaci áraknak, illetve a magasabb technológiai színvonalnak köszönhető. Ezek alapján is megállapítható, hogy a brojlersirke hizlalás költségeit főleg a takarmány, illetve a naposcsibe ára határozza meg, ezen belül is a takarmány ára kiemelendő tényező. Az előállított vágócsirke termelési értéke a mindenkori felvásárlási ár függvényében változik, mely az elmúlt hónapokban közel 15%-kal emelkedett. Ennek ellenére a magas

színvonalon termelő üzemekben is veszélyben forog a nyereségesség, melyet tovább ront a 2007. év második felében bekövetkezett takarmányár robbanás is.

7. táblázat

A brojlersirke hizlalás költségszerkezete, termelési értéke és jövedelme

Megnevezés(1)	Ft/kg(12)	%
Anyagjellegű költségek(2)	178,75	91,8%
<i>Ebből: takarmány(3)</i>	<i>125,19</i>	<i>64,3%</i>
<i>naposcsibe(4)</i>	<i>38,47</i>	<i>19,8%</i>
Személyi jellegű költségek(5)	7,46	3,8%
Értékcsökkenési leírás(6)	5,25	2,7%
Segédüzemi szolgáltatás(7)	2,64	1,4%
Egyéb közvetlen költségek(8)	0,59	0,3%
Közvetlen termelési költség(9)	194,70	100,0%
Termelési érték(10)	195,00	-
Jövedelem (fedezeti összeg*)(11)	0,30	-

*Jövedelem (fedezeti összeg) = Termelési érték – közvetlen termelési költség(13)

Forrás: Saját modellszámítás(14)

Table 7: Costs, production value and income of chicken fattening

Denomination(1), Costs of raw materials(2), Of which: feed(3), Chick(4), Wage costs(5), Depreciation(6), Machinery costs(7), Other direct costs(8), Direct costs(9), Production value(10), Gross margin*(11), HUF/kg(12), Gross margin = Production value – direct costs(13), Source: own calculation(14)

Kijelenthető, hogy a jelenlegi piaci és közgazdasági környezetben a legjobb magyar üzemek sem tudnak eredményesen gazdálkodni, mely alapvetően befolyásolja az ágazat jövőbeni helyzetét. Úgy vélem, ahhoz, hogy lépést tudjunk tartani a versenytársakkal, szükség van a nemzetközi tendenciáknak megfelelő fejlesztések megvalósítására.

ÖSSZEZÉS

Összességében megállapítható, hogy a szekunder és a primer adatgyűjtésre alapozott vizsgálatok igazolják azt a tényt, amely szerint a magyar vágócsirke termelés nemzetközi versenyképességében tapasztalható negatív tendencia egyik oka az ágazatban megfigyelhető tartósan alacsony jövedelmezőség. Ez nemcsak a gyengébb hatékonysági mutatókkal termelő, de a magasabb termelési színvonalal rendelkező üzemek esetében is fennáll. Az alacsony jövedelemtermelő képesség hátterében az egyes vállalkozások technológiai színvonalában, s ezen keresztül a természetes hatékonysági mutatókban megfigyelhető hiányosságok mellett az output és input árak – elsősorban a takarmányár – kedvezőtlen alakulása is nagy szerepet játszik.

Kijelenthető, hogy az adott piaci körülmények között realizálható jövedelem tekintetében meghatározó jelentőséggel bír azon műszaki-technológiai fejlesztések megvalósítása – és egyúttal ezek nemzetközi tendenciáknak megfelelő

továbbfejlesztése –, amelyek közvetlenül vagy közvetve befolyásolják a termelés természetes értelemben vett hatékonyságát, s ezen keresztül a brojler hizlalás költségeinek alakulását. Hasonló megállapítással érvel Erdélyi (2007) is, mely szerint

„A versenyképesség megőrzésének legfontosabb eleme a technikai (szellőzés, fűtés, hűtés) és technológiai (etető, itató) megújulás, illetve a fajtaváltás”.

IRODALOM

- Bárány L. (2007): Feldolgozó szektor helyzete, jövőbeni kilátásai. In: Ágazatspecifikus innováción alapuló projektek generálása a baromfiágazatban – A baromfiágazat helyzete, kilátásai és fejlesztési lehetőségei (Szerk.: Nábrádi A.-Szöllősi L.) Center-Print Nyomda, Debrecen, 61-67.
- Béládi K.-Kertész R. (2006): A főbb mezőgazdasági ágazatok költség- és jövedelemhelyzete 2005-ben a teszüzemek adatai alapján. Agrárgazdasági Információk. 2006. 7. szám. Agrárgazdasági Kutató Intézet. Budapest. 171, 205.
- Béládi K.-Kertész R. (2007): A főbb mezőgazdasági ágazatok költség- és jövedelemhelyzete 2006-ban a teszüzemek adatai alapján. Agrárgazdasági Információk. Agrárgazdasági Kutató Intézet. Budapest. (Kézirat)
- Bruinsma, L. (szerk.) (2003): World Agriculture: Towards 2015/2030 – an FAO Perspective, Earthscan Publications Ltd. London. 158-166.
- Erdélyi I. (2007): Pulykaágazat helyzete és jövője a magas tartási és takarmányozási költségek árnyékában. In: Ágazatspecifikus innováción alapuló projektek generálása a baromfi ágazatban – A baromfiágazat helyzete, kilátásai és fejlesztési lehetőségei (Szerk.: Nábrádi A.-Szöllősi L.) Center-Print Nyomda, Debrecen, 41-49.
- Erdész F.-né-Nyárs L.-Potori N.-Papp G.-Radócné Kocsis T.-Udovecz G.-Voneki É. (2004): A versenyképesség javításának főbb tényezői és feladatai a főbb magyar termékek körében. Integrációs és Fejlesztéspolitikai Munkacsoport Agrár- és Vidékfejlesztés Témacsoportja. Budapest, 38-41.
- Földi P. (2007): Brojler ágazat helyzete és jövője a magas tartási és takarmányozási költségek árnyékában. In: Ágazatspecifikus innováción alapuló projektek generálása a baromfi ágazatban – A baromfiágazat helyzete, kilátásai és fejlesztési lehetőségei (Szerk.: Nábrádi A.-Szöllősi L.) Center-Print Nyomda, Debrecen, 50-60.
- Hadfalvi M. (2007): Baromfiágazat technológiai állapota és fejlesztések iránya az építészeti és a gépészet tekintetében. In: Ágazatspecifikus innováción alapuló projektek generálása a baromfi ágazatban – A baromfiágazat helyzete, kilátásai és fejlesztési lehetőségei (Szerk.: Nábrádi A.-Szöllősi L.) Center-Print Nyomda, Debrecen, 74-81.
- Kalmár S. (2003): A baromfiágazatok szervezése és ökonómiája. In: Az állattenyésztés szervezése és ökonómiája – Mezőgazdasági vállalkozások szervezése és ökonómiája IV. (Szerk.: Magda S.) Szaktudás Kiadó Ház, Budapest, 49-88.
- Keszi A. (2004): A baromfihús-vertikum jövője az EU-csatlakozás kihívásai nyomán, Az alkalmazkodás tényezői és teendői a vágócsirke-vertikumban. Integrációs és Fejlesztéspolitikai Munkacsoport Agrár- és Vidékfejlesztési Témacsoportja. Kaposvár, 11-17.
- Keszi A. (2005): A kritikus helyzetbe került állattenyésztési ágazatok és termékek jövője (Baromfiágazat). Integrációs és Fejlesztéspolitikai Munkacsoport Agrár- és Vidékfejlesztési Témacsoportja. Kaposvár, 2005. április. 3-20.
- Németh, A.-Varga, A. (2004): Trends of pork and poultry meat consumption in Hungary. In: Gazdálkodás, XLVIII. 08. 120-126.
- Popp J. (2007): A baromfiágazat jelenlegi helyzete és jövőbeni kilátásai. In: Ágazatspecifikus innováción alapuló projektek generálása a baromfi ágazatban – A baromfiágazat helyzete, kilátásai és fejlesztési lehetőségei (Szerk.: Nábrádi A.-Szöllősi L.) Center-Print Nyomda, Debrecen, 18-29.
- Szöllősi L.-Nábrádi A. (2007): A magyar baromfi ágazat aktuális problémái. Tradíció és Innováció Nemzetközi Tudományos Konferencia. Gödöllő, 2007. december 03-06. (Kézirat)
- Tóthné Kecskés M. (2007): Kereskedelmi anomáliák. In: Ágazatspecifikus innováción alapuló projektek generálása a baromfi ágazatban – A baromfiágazat helyzete, kilátásai és fejlesztési lehetőségei (Szerk.: Nábrádi A.-Szöllősi L.) Center-Print Nyomda, Debrecen, 68-71.
- Udovecz G.-Popp J. (2006): A magyar baromfiágazat az EU-csatlakozás után. In: Magyar Baromfi, 12. Budapest. Szaktudás Kiadó Ház. 2006. december. 29-33.
- Varga Gy. (2007): Új szerepben a magyar mezőgazdaság – adottságok, kényszerek és esélyek. I. Kaposvári Gazdaságtudományi Konferencia. Kaposvár, 2007. november 09. (Plenáris előadás)
- Baromfi Termék Tanács adatbázisa: www.jomagyarbaromfi.hu (2007)
- EUROSTAT adatbázisa: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1090,30070682,1090_33076576&_dad=portal&_schema=PORTAL (2007)
- FAO adatbázis: www.fao.org (2007)
- KSH adatbázis: www.ksh.gov.hu (2007)